

ВПЛИВ ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ НА РОЗВИТОК СИСТЕМИ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

©2018 КРИВОШЛИК Т. Д.

УДК 364.3:368.9(477)

Кривошлик Т. Д. Вплив тенденцій соціального страхування на розвиток системи страхового захисту в Україні

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій соціального страхування та їх вплив на розвиток страхового захисту в Україні. Визначено, що сформована в Україні система (модель) соціального страхування належить до соціал-демократичної, яка передбачає активну участь держави в соціальному забезпеченні та соціальному страхуванні та, на відміну від подібних систем в інших країнах, є державною. Досліджено сучасний стан і визначено тенденції розвитку соціального страхування за кордоном та в Україні. Встановлено, що сформована в Україні система соціального страхування є недостатньо ефективною, інформаційно закритою, непрозорою і слабо контрольованою, що призводить до масштабних зловживань. Підкреслено, що серед заходів удосконалення системи соціального страхування в Україні досить вагомим є саме державно-приватне партнерство, яке здатне забезпечити залучення до системи додаткові фінансові ресурси. Запропоновано реформування соціального страхування в цілому та, зокрема, пенсійної системи через активізацію розвитку третього рівня пенсійного забезпечення, основу якого становлять недержавні пенсійні фонди та сполучення можливостей соціального й особистого (комерційного) страхування щодо здійснення пенсійного та медичного страхування.

Ключові слова: соціальне страхування, соціальний захист, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, фонди соціального страхування, особисте страхування.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 15.

Кривошлик Тетяна Дмитрівна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри страхування, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: tatiana.dk@ukr.net

УДК 364.3:368.9(477)

Кривошлык Т. Д. Влияние тенденций социального страхования на развитие системы страховой защиты в Украине

Целью статьи является исследование современных тенденций социального страхования и их влияние на развитие страховой защиты в Украине. Определено, что сложившаяся в Украине система (модель) социального страхования относится к социал-демократической, которая предполагает активное участие государства в социальном обеспечении и социальном страховании и, в отличие от подобных систем в других странах, является государственной. Исследовано современное состояние и определены тенденции развития социального страхования за рубежом и в Украине. Определено, что сложившаяся в Украине система социального страхования является недостаточно эффективной, информационно закрытой, непрозрачной и слабо контролируемой, что приводит к масштабным злоупотреблениям. Подчеркнуто, что среди мероприятий по совершенствованию системы социального страхования в Украине достаточно весомым является именно государственно-частное партнерство, которое способно обеспечить привлечение к системе дополнительные финансовые ресурсы. Предложено реформирование социального страхования в целом и, в частности, пенсионной системы путем активизации развития третьего уровня пенсионного обеспечения, основу которого составляют негосударственные пенсионные фонды и сочетание возможностей социального и личного (коммерческого) страхования для осуществления пенсионного и медицинского страхования.

Ключевые слова: социальное страхование, социальная защита, общеобязательное государственное социальное страхование, фонды социального страхования, личное страхование.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 15.

Кривошлык Татьяна Дмитриевна – кандидат экономических наук, доцент, профессор кафедры страхования, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (просп. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)

E-mail: tatiana.dk@ukr.net

UDC 364.3:368.9(477)

Kryvoslyk T. D. Impact of Tendencies of Social Insurance on Development of the Insurance Protection System in Ukraine

The article is aimed at researching the current tendencies of social insurance and their influence on the development of insurance protection in Ukraine. It is determined that the existing system (model) of social insurance in Ukraine belongs to the social-democratic, which presupposes active participation of the State in social security and social insurance and, unlike similar systems in other countries, is State-operated. The current status is researched and tendencies of development of social insurance both abroad and in Ukraine are defined. It is determined that the social insurance system established in Ukraine is insufficiently effective, informationally closed, opaque and poorly controlled, which leads to large-scale abuses. It is emphasized that among the measures to improve the system of social insurance in Ukraine public-private partnership is quite weighty, able to ensure the attraction of additional financial resources to the system. The author suggests reform of social insurance in general and of the pension system in particular by intensifying development of the third level of pension provision, based on the non-State pension funds and the combination of opportunities of both social and personal (commercial) insurance for the implementation of pension and health insurance.

Keywords: social insurance, social protection, compulsory State social insurance, social insurance funds, personal insurance.

Fig.: 1. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 15.

Kryvoslyk Tetiana D. – PhD (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Insurance, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: tatiana.dk@ukr.net

Уринкових умовах важливим чинником, який забезпечує захист громадян від соціальних ризиків, пов'язаних із втратою заробітної плати (або доходу) внаслідок нещасного випадку на виробництві, хвороби, старості, інвалідності, втрати годувальника або безробіття, є соціальне страхуван-

ня. Воно є важливою умовою існування сучасного суспільства.

Кожна країна світу має свій історичний шлях становлення і розвитку соціального страхування. Рівень економічного розвитку країни визначає види та обсяги соціального страхування. Так, у високороз-

винутих країнах витрати на соціальне страхування складають близько 30% ВВП, а в таких країнах, як Швеція – 66%, Данія – 61%, Фінляндія – 56% [1, с. 74], у країнах, що розвиваються – близько 16–18% ВВП. В Україні цей показник нині становить близько 13% [2], що свідчить про доволі низький рівень страхового захисту, який не здатний повною мірою забезпечити достойне існування громадян в окремих життєвих ситуаціях. До того ж, загострення «фінансово-економічної кризи разом із недостатньою координацією та прорахунками в проектуванні реформ зумовили зростання соціальних ризиків для зайнятого населення та критичне падіння купівельної спроможності доходів пенсіонерів, понад 80% яких сьогодні фактично перебувають за межею бідності. За цих умов особливо актуалізуються завдання посилення гарантій у системі соціального страхування» [3].

Подолати існуючі нині проблеми можна шляхом проведення складних і довготривалих економічних реформ, спрямованих на вдосконалення й адаптацію базового інституту соціального захисту суспільства, яким є система соціального страхування, відповідно до сучасних економічних умов на основі науково обґрунтованих управлінських рішень.

Окремі аспекти сутності, значення та проблем розвитку соціального страхування знайшли своє відображення у працях вітчизняних і зарубіжних учених: С. Березіної, О. Гаманкової, С. Горянської, В. Грушко, О. Димніч, А. Маршала, Дж. Монт'є, Б. Надточій, В. Опаріна, Р. Пікус, О. Романенко, М. Ріппи, В. Роїка, Т. Стецюк, Р. Талера, Л. Ткаченко, С. Юрія та ін.

Відаючи належне доробку учених у цій сфері, варто зауважити, що подальшого вивчення потребують аспекти впливу демографічних процесів на формування системи соціального захисту, оптимізації джерел його фінансового забезпечення; підвищення прозорості та ефективності використання коштів фондів соціального страхування; обґрунтування шляхів подальшої розбудови вітчизняної системи соціального страхування з урахуванням зарубіжного досвіду.

Метою статті є дослідження тенденцій соціального страхування та їх вплив на розвиток системи страхового захисту в Україні.

Відповідно до поставленої мети визначено ряд *завдань*, спрямованих на її досягнення, а саме: визначити інституційну структуру системи соціального страхування України; оцінити сучасний стан соціального страхування в Україні; охарактеризувати тенденції розвитку соціального страхування в зарубіжних країнах і в Україні та визначити їх вплив на розвиток системи страхового захисту; визначити особливості та проблеми управління фінансовими ресурсами фондів соціального страхування; виявити місце та роль соціального страхування в системі соціального захисту.

Право на соціальний захист громадян України, яке закріплене ст. 46 Конституції України, «гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. ... Пенсії та інші види соціальних виплат і допомоги, що є основним джерелом існування громадян, мають забезпечувати їм рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом» [4], зокрема Законом України про Державний бюджет України на поточний бюджетний період.

Соціальна захищеність громадян була однією з найважливіших переваг колишнього Радянського Союзу і залишається такою в сучасних умовах. Суспільство звикло відчувати цю захищеність і не готове відмовитися від неї, навіть незважаючи на той кризовий стан, в якому протягом усього періоду своєї незалежності перебуває наша країна. За даними Міністерства соціальної політики України, переважна більшість громадян України охоплені соціальним страхуванням, і їх кількість зростає.

Зауважимо, що поняття «соціальний захист», яке вперше запровадила Міжнародна організація праці, розглядаючи його як єдину систему, що об'єднує соціальне страхування та соціальну допомогу, охоплює такі основні ланки: медична допомога; допомога у зв'язку з хворобою; допомога у зв'язку зі старістю; допомога у зв'язку з нещасним випадком на виробництві; допомога сім'ям; допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; допомога у зв'язку з інвалідністю; допомога у зв'язку з втратою годувальника, допомога у зв'язку з безробіттям.

Головною формою соціального захисту є соціальне страхування. Це цілісна система управління соціальними ризиками, яка являє собою «законодавчо впорядковану систему фінансових відносин між державою (в особі уряду) та суспільством (в особі платників страхових внесків) з приводу формування та використання на засадах державно-приватного партнерства цільових страхових фондів, призначених для захисту майнових інтересів працездатного населення у зв'язку з втратою заробітної плати (основного джерела трудових доходів) внаслідок дії соціальних ризиків, що, на відміну від існуючих положень, враховує узгодження економічних інтересів суб'єктів системи соціального страхування і розширює можливості її інституційного вдосконалення на основі застосування концепції «нового державного менеджменту» [5, с. 3].

Світовий досвід свідчить, що єдиної моделі соціального страхування не існує. Відповідно до моделей соціальної політики данського вченого Г. Еспінг-Андерсена [6] можна виокремити три моделі соціального страхування: ліберальну, консервативну та соціал-демократичну (*рис. 1*).

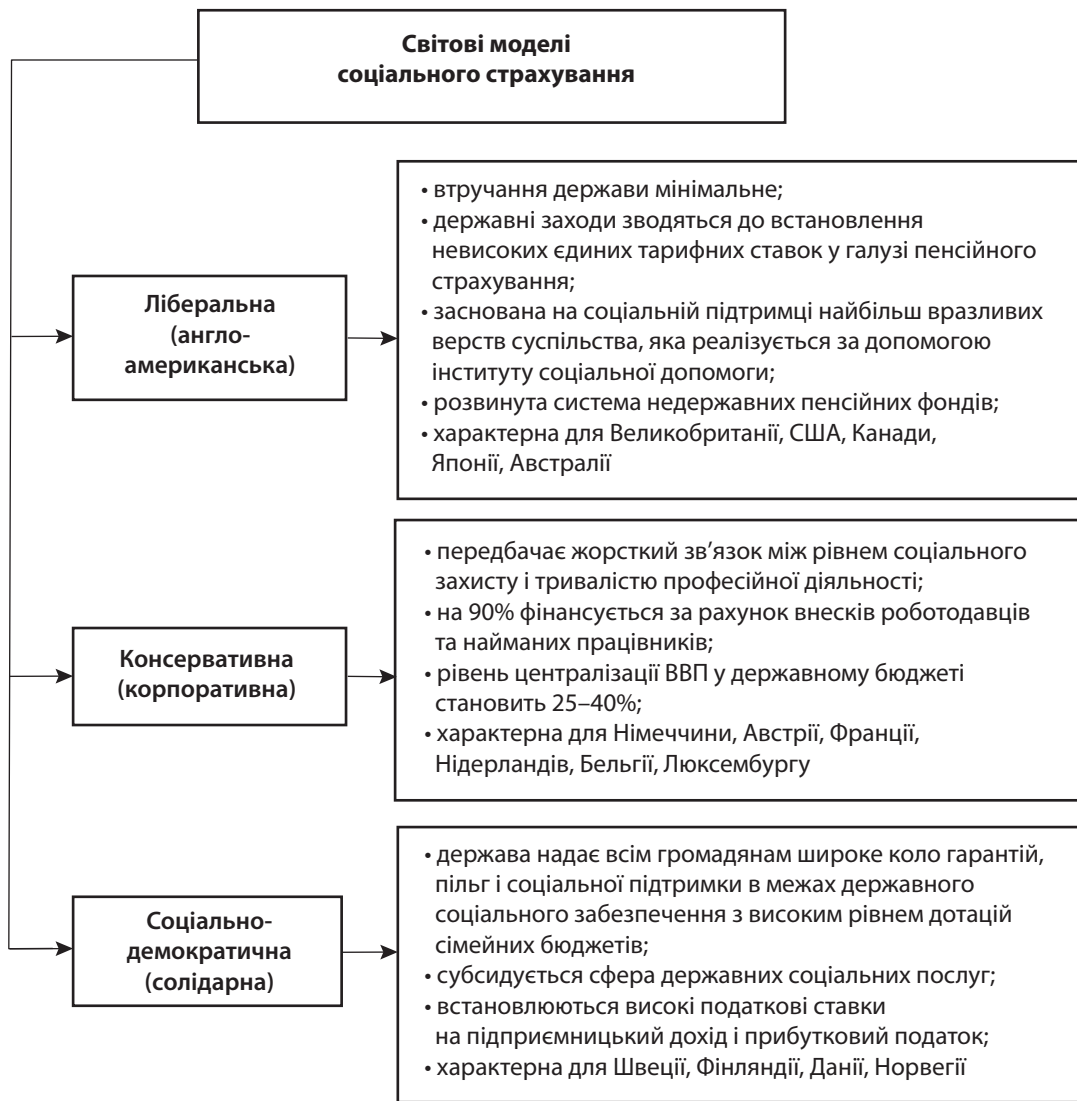

Рис. 1. Світові моделі соціального страхування

Джерело: складено на основі [6].

Ліберальна модель соціального страхування передбачає мінімальне втручання держави в соціальні програми. Вона лише виступає регулятором певних гарантій щодо соціальних виплат окремим категоріям громадян і надається тільки на підставі перевірки необхідності.

Консервативна (корпоративна) модель соціального страхування передбачає участь держави у соціальних програмах і спрямована на досягнення високих соціальних стандартів.

Соціал-демократична (солідарна) модель соціального страхування базується на активній ролі держави у вирішенні соціальних проблем. Фінансування соціальної сфери здійснюється за рахунок потужних перерозподільчих процесів, які здійснюються на основі сплачених податків. Право на соціальний захист мають всі громадяни, які його потребують.

Крім вищезазначених трьох систем соціального страхування, можна виділити *південноєвропейську модель*, яка характеризується такими ознаками:

- ✦ відносно низький рівень соціальної захищеності громадян;
- ✦ соціальним захистом громадяни забезпечують себе, здебільшого, самостійно;
- ✦ соціальна політика держави носить переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію втрат у доходах лише окремих категорій громадян;
- ✦ асиметрична структура соціальних видатків, наприклад висока частка соціальних видатків на пенсійне забезпечення та низька частка виплат на підтримку материнства, зайнятості (безробіття);
- ✦ характерна для таких країн, як Греція, Португалія, Італія, Іспанія.

Зауважимо, що не тільки моделі, але й системи соціального страхування в різних країнах світу дуже різняться між собою. Це обумовлено економічним розвитком конкретних країн, пріоритетними напрямками соціальної політики держав, взаємодією приват-

ного і державного секторів у галузі соціального страхування, джерелами його фінансування, демографічною ситуацією, рівнем матеріальної допомоги. Кожна з цих моделей соціального страхування «має свої переваги та недоліки і практично не зустрічається в чистому вигляді. У кожній конкретній країні зазвичай можна спостерігати сполучення елементів ліберальної, корпоративної та соціал-демократичної моделей за явної переваги однієї з них. Усі вони при цьому постійно розвиваються та вдосконалюються» [7, с. 17].

Вітчизняна модель соціального захисту передбачає активну роль держави не тільки в соціальному забезпеченні, яке здійснюється за рахунок бюджетних коштів, а й у соціальному страхуванні, організацію якого бере на себе держава. «Проте, на відміну від подібних систем в інших країнах, що базуються, переважно, на обов'язковому державному соціальному страхуванні, здійснюваному як державними, так і приватними організаціями і органічно вбудованому в систему соціального захисту, в Україні соціальне страхування є тільки державним. Це призводить до порушення страхових принципів його організації та до необґрунтованої конвергенції соціального страхування і соціального забезпечення» [5, с. 6].

Слід зазначити, що у світі навпаки наразі простежуються зворотні тенденції, незважаючи на те, що у 1948 р. світове співтовариство прийшло до думки, що соціальний захист і медичне обслуговування для осіб похилого віку, дітей та осіб працездатного віку, які зіткнулися з проблемою безробіття чи виробничого травматизму, – це загальне право людини. Проте й досі, згідно з даними Міжнародної організації праці, тільки 27% населення у світі користуються доступом до всеосяжної системи соціального забезпечення, у той час як 73% громадян у світі позбавлені адекватного соціального захисту [8]. Крім того, близько 39% населення у світі позбавлені будь-якого доступу до системи охорони здоров'я або до відповідних програм. У країнах, що розвиваються, частка таких людей перевищує 90%. За оцінками Міжнародної організації праці, для забезпечення якісними медичними послугами всіх, кому вони необхідні, у світі не вистачає близько 10,3 млн медичних працівників. Незважаючи на ці проблеми, окремі країни, серед яких Тайланд і Південна Африка, всього за кілька років досягли загального охоплення свого населення системою медичного страхування, довівши, що це можливо [8]. Що стосується пенсій, то практично половина (49%) всіх осіб пенсійного віку у світі не отримує пенсію, а пенсія багатьох з тих, хто її отримує, залишає їх далеко за межею бідності. При цьому Міжнародна організація праці прогнозує, що пенсії майбутніх пенсіонерів будуть нижчими, ніж зараз, як мінімум, у 14 країнах Європи [8].

Аналогічна тенденція характерна і для нашої країни. Так, «4% загальної кількості пенсіонерів в Україні отримували пенсію в розмірі, що не переви-

щує мінімальну пенсію за віком; 79% загальної чисельності пенсіонерів – у розмірі від 1-ї до 2-х мінімальних пенсій; 10% – у розмірі від 2-х до 3-х мінімальних пенсій; 4% – від 3-х до 4-х мінімальних пенсій; 3% – вище 4-х мінімальних пенсій... Наведені дані свідчать про те, що стан розподілу пенсійних ресурсів у суспільстві є несправедливим і таким, що суперечить страховим принципам формування коштів системи пенсійного страхування особливо враховуючи коливання в рівні пенсійного забезпечення» [9, с. 164].

Зауважимо, що починаючи з 2014 р. уряди більш ніж 120 країн світу взяли курс на скорочення державних витрат на соціальний захист. З них більше 80 країн – це країни, що розвиваються. Державна допомога за рахунок бюджетних коштів надається лише особам, доходи яких визнані такими, що не забезпечують існування. Переважна більшість країн намагається перебудувати організацію своїх систем соціального страхування і віднайти додаткові джерела їх фінансування [10].

Пошук додаткових джерел фінансування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування України призвів до того, що від початку свого створення вона перебуває у стані перманентного реформування, цілі і напрямки якого неодноразово докорінно змінювалися. Проте й дотепер не вдалося узгодити економічні інтереси суб'єктів соціального страхування, збалансувати його фінансове забезпечення та втілити ефективну стратегію управління ним.

За даними Міжнародної організації праці, сучасна економічна криза, яка торкнулася більшості країн світу, змусила навіть країни з високими доходами в умовах обмежених ресурсів і зростаючих потреб оптимізувати свої системи соціального захисту. На порядок денний висувається і проблема пошуку балансу між розвитком економічної та соціальної сфер. «Метою національної політики більшості європейських країн за сучасних умов є економія, а отже, скорочення видів соціальних послуг, пільг та допомог, що надаються державою. Більшість країн Євросоюзу приєдналося до такої концепції соціального забезпечення та її фінансування, згідно з якою соціальні послуги будуть надаватися, спираючись на три джерела: державне соціальне забезпечення (за рахунок бюджетних коштів), приватний сектор (за рахунок страхових внесків) та «неформальну сферу» послуг (наприклад, за рахунок благодійних внесків)» [11, с. 98].

Сучасний стан системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні не дозволяє диверсифікувати джерела надходжень шляхом капіталізації коштів соціальних фондів (виняток становить резерв коштів у межах кожного фонду, який може приносити доходи у зв'язку з розміщенням на депозитних рахунках у кредитних установах). Це обумовлено, *по-перше*, дефіцитністю системи

загальнообов'язкового державного соціального страхування, яка працює у «транзитному» режимі, тобто кошти, що надходять від страхувальників, одразу спрямовуються на здійснення поточних страхових виплат. Капіталізація ж внесків можлива лише за умови значного перевищення доходів над видатками. За інших обставин інвестування коштів фондів становить загрозу ліквідності та своєчасності страхових виплат. По-друге, для здійснення довгострокових вкладень тимчасово вільних коштів страхових фондів (йдеться, передусім, про Пенсійний фонд України) необхідні такі умови, щоб протягом періодів трудової активності виплати пенсій, заробітна плата і ціни на товари і послуги (через дію інфляції), не зростали настільки, щоб знецінити попередні нагромадження порівняно з рівнем сучасного доходу, який має бути заміщений пенсією. По-третє, слід зважати на те, що найбільш придатним інвестиційним інструментом для системи соціального страхування є державні цінні папери, проте вони одночасно служать борговим зобов'язанням держави. Це означає, що економічно активне населення фактично зобов'язане буде оплачувати за рахунок сплачуваних податків не тільки страхові внески, але ще й той дохід, який гарантують державні цінні папери застрахованим особам у системі соціального страхування і пенсійного забезпечення.

Таким чином, вищезазначені обставини дають відповідь на те, чому в нашій країні поки що залишається не актуалізованим другий рівень пенсійного страхування, а саме: накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка має базуватися на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та передбачає здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [12].

У ситуації дефіциту коштів у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування залишається достатньо актуальним питання управління фінансовими ресурсами фондів, звітності та контролю за їх діяльністю. Незважаючи на законодавчо встановлену норму щодо їхньої обов'язкової підзвітності та підконтрольності органам державної влади, діяльність фондів не можна назвати прозорою. Якщо діяльність страхових компаній або недержавних пенсійних фондів в Україні контролює Уповноважений орган – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, то діяльність фондів соціального страхування не є контрольованою в достатній мірі.

Перш за все це стосується повноважень Наглядових рад фондів. Незважаючи на те, що, відповідно до «Основ законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», нагляд за діяльніс-

тю цільових фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування має здійснювати Наглядова рада, склад і повноваження якої визначаються законами з окремих видів загальнообов'язкового державного соціального страхування, фактично Наглядові ради працюють лише у Фонді соціального страхування і Пенсійному фонді України, оскільки після набуття чинності Закону України «Про зайнятість населення» у Фонді страхування на випадок безробіття Наглядову раду ліквідовано, а її функції передано центральним органам виконавчої влади [13].

До того ж, повноваження Наглядових рад є достатньо обмеженими, а такі важливі функції щодо регламентування діяльності фондів як погодження структури виконавчих органів фондів, граничної чисельності працівників, схем посадових окладів, видатків на адміністративно-господарські витрати фондів покладено на Міністерство соціальної політики України. Відповідно Наглядові ради фондів, в умовах обмежених повноважень, не здатні забезпечити дієвий контроль за діяльністю органів управління фондами, що створює ґрунт для зловживань. Робота фондів повинна бути прозорою і відкритою для громадськості, мати високий ступінь транспарентності. Відповідно до ст. 24 Закону України «Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», фонди складають звіти про результати своєї діяльності в розрізі доходів і витрат, подають їх центральному органу виконавчої влади та оприлюднюють у засобах масової інформації. Крім того, Фонд соціального страхування складає звіт про свою страхову діяльність, стан охорони праці в народному господарстві, соціальний захист потерпілих на виробництві, використання страхових коштів і щорічно публікує у пресі [13]. На жаль, «соціальний діалог, який повинен захищати інтереси суспільства, наразі існує лише формально» [14, с. 19].

Ступінь прозорості системи загальнообов'язкового державного соціального страхування проявляється, насамперед, у її інформаційній відкритості. Тому чим прозоріше і доступніше буде інформаційний супровід організації соціального страхування в країні (його структура, обсяги витрат, категорії отримувачів пільг тощо), тим дешевшим для суспільства є утримання цієї системи, тим більшими можуть стати масштаби детінізації ринку праці та соціальних відносин. У кінцевому підсумку все це позначається на зростанні ефективності діяльності цієї системи.

Серед заходів подолання перешкод у подальшому розвитку системи загальнообов'язкового державного соціального страхування актуальним є сполучення можливостей соціального та приватного страхування. Таке поєднання певною мірою характерне для англійської системи соціального страхування (модель У. Беверіджа), яка передбачає, залежно від суб'єктів правовідносин, трирівневий тип соціально-

го захисту: на рівні держави – базові гарантії соціального захисту всього населення; на рівні роботодавця – соціальне (професійне) страхування найманих працівників; на рівні працюючих осіб – додаткове особисте страхування.

Ми стоїмо в цьому питанні на тих самих позиціях, що і проф. О. О. Гаманкова, яка у своїй монографії підкреслює, що «погляд на соціальне страхування як на певну сукупність економічних відносин дає змогу об'єднати його з комерційним страхуванням у межах однієї економічної категорії, якою є страхування. Ці дві сфери страхових відносин недоцільно розглядати безальтернативно відокремлено, як це від відбувається зараз» [15, с. 38].

За своєю економічною сутністю наближеною до соціального страхування є така галузь комерційного страхування, як особисте страхування. Спільною рисою цих двох сфер фінансових відносин є ризик. Соціальне й особисте страхування забезпечують захист громадян від одних тих самих ризиків соціального характеру (табл. 1).

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведене дослідження свідчить, що сформована в Україні система (модель) соціального страхування належить до соціал-демократичної, яка передбачає активну участь держави в соціальному забезпеченні та соціальному страхуванні. Але це призводить як до порушення страхових принципів його організації, так і до необґрунтованого зближення соціального страхування і соціального забезпечення, що послаблює уявлення суспільства про фінансові можливості держави щодо соціального захисту. Як наслідок держава має обсяг соціальних зобов'язань, який не спроможна виконати. Відповідно сформована в Україні система соціального страхування є недостатньо ефективною, інформаційно закритою, непрозорою і недостатньо контрольованою. А це призводить до масштабних зловживань, пов'язаних з нерациональним і нецільовим використанням коштів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Таблиця 1

Страхові ризики і види соціального та особистого страхування (комерційного) в Україні

Види соціального страхування	Види особистого страхування (комерційного)
• Пенсійне страхування	• Страхування додаткової пенсії (рент)
• Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання	• Страхування від нещасного випадку
• Медичне страхування	• Медичне страхування
• Страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності	• Страхування життя на випадок смерті
• Страхування на випадок безробіття	• Страхування життя
Страхові ризики	
• життя; • здоров'я; • працездатність людини; • вихід на пенсію; • безробіття (тільки в соціальному страхуванні)	

Джерело: складено на основі [13].

Крім того, спільними для них є цільовий характер створених грошових фондів, призначених для потреб страхового захисту, та механізм їх нагромадження і використання, заснований на принципі солідарності, відповідно до якого здійснюється перерозподіл коштів між окремими учасниками створення таких фондів.

Розбіжності цих двох сфер захисту, здебільшого, полягають у ступені централізації фінансових відносин, зокрема соціальне страхування належить до державних фінансів, а комерційне страхування є видом підприємницької діяльності, що здійснюється страховими компаніями, які належать до фінансових посередників на ринку фінансових послуг.

Отже, соціальне і особисте (комерційне) страхування мають одне й те саме соціальне спрямування і взаємно доповнюють одне одного. Страхові принципи, застосовувані за цими двома сферами захисту, відповідають ринковим засадам функціонування сучасної економіки.

Світовий досвід доводить, що в організації та функціонуванні системи соціального страхування надзвичайно важливу роль відіграє держава. Проте останнім часом у багатьох країнах чітко простежується тенденція щодо зменшення участі держави і збільшення участі приватних структур у забезпеченні соціального захисту населення. Саме тому серед заходів удосконалення системи соціального страхування в Україні досить вагомим вбачається державно-приватне партнерство, яке здатне забезпечити залучення до системи додаткові фінансові ресурси. Воно може бути реалізовано шляхом:

- ✦ подальшого реформування пенсійної системи, зокрема спрямованого на підтримку третього рівня пенсійного забезпечення, основу якого становлять недержавні пенсійні фонди;
- ✦ сполучення можливостей соціального і комерційного страхування, особливо щодо здійснення пенсійного і медичного страхування,

адже соціальне й особисте (комерційне) страхування являють собою єдність фінансових відносин, призначення яких полягає в забезпеченні потреб фізичних осіб у відповідних коштах для набуття соціального захисту. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Жиглей І. В. Моделі соціальних держав та соціальний захист: екскурс в минуле та майбутнє. *Вісник ЖДТУ*. 2008. № 4. С. 71–79. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/94774/90854>

2. Статистична інформація // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Ткаченко Л. Пенсії та соціальне страхування в Україні: першочергові завдання. URL: https://dt.ua/finances/pensiyi-ta-socialne-strahuvannya-v-ukrayini-pershochergovi-zavdannya-_html

4. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

5. Димніч О. В. Система соціального страхування та шляхи її удосконалення в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2015. 33 с.

6. Esping-Andersen G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, New Jersey, 1990. 33 p.

7. Димніч О. В. Становлення систем соціального захисту громадян на страхових засадах в промислово розвинутих країнах. *Наука та економіка*. 2013. № 4. Т. 2. С. 13–19.

8. Доклад о социальной защите в мире 2014/15: «Обеспечить экономическое восстановление, инклюзивное развитие и социальную справедливость». Международная организация труда. Женева, Швейцария. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_245205.pdf

9. Димніч О. В. Сучасний стан пенсійного забезпечення громадян України. *Бізнес Інформ*. 2014. № 11. С. 159–165.

10. Ginneken W. *Extending Social Security: Policies for Developing Countries // Extension of Social Security Paper*. No. 13. Geneva. International Labour Office, 2003. 88 p.

11. Кляпків М. С., Кляпків Ю. М. Витоки національного страхового ринку України : монографія. Тернопіль, Карт-бланш. 2003. 275 с.

12. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>

13. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр>

14. Коваль О. П. Модернізація системи соціального страхування в Україні : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2014. 38 с.

15. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2009. 283 с.

REFERENCES

“Doklad o sotsialnoy zashchite v mire 2014/15: «Obespechit ekonomicheskoye vosstanovleniye, inklyuzivnoye razvitiye i sotsialnuyu spravedlivost»” [World Social Protection Report 2014/15: “Ensure Economic Recovery, Inclusive Development, and Social Justice”]. Mezhdunarodnaya organizatsiya truda. Zheneva, Shveysariya. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_245205.pdf

Dymnich, O. V. “Stanovlennia system sotsialnoho zakhystu hromadian na strakhovykh zasadakh v promyslovo rozvyenykh krainakh” [Formation of systems of social protection of citizens on insurance basis in industrialized countries]. *Nauka ta ekonomika*, vol. 2, no. 4 (2013): 13-19.

Dymnich, O. V. “Suchasnyi stan pensiinoho zabezpechenia hromadian Ukrainy” [The current state of pension provision for Ukrainian citizens]. *Biznes Inform*, no. 11 (2014): 159-165.

Dymnich, O. V. “Systema sotsialnoho strakhuvannia ta shliakhy yii udoskonalennia v Ukraini” [The system of social insurance and ways of its improvement in Ukraine]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.08*, 2015.

Esping-Andersen, G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, New Jersey, 1990.

Ginneken, W. “Extending Social Security: Policies for Developing Countries”. In *Extension of Social Security Paper*. No. 13. Geneva: International Labour Office, 2003.

Hamankova, O. O. *Rynok strakhovykh posluh Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Market of insurance services of Ukraine: theory, methodology, practice]. Kyiv: KNEU, 2009.

Klapkiv, M. S., and Klapkiv, Yu. M. *Vytoky natsionalnoho strakhovoho rynku Ukrainy* [Origins of the national insurance market of Ukraine]. Ternopil: Kart-blansh, 2003.

Koval, O. P. *Modernizatsiia systemy sotsialnoho strakhuvannia v Ukraini : analitychna dopovid* [Modernization of the social insurance system in Ukraine: analytical report]. Kyiv: NISD, 2014.

[Legal Act of Ukraine] (1996). <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

[Legal Act of Ukraine] (1998). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр>

[Legal Act of Ukraine] (2003). <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>

“Statystychna informatsiia” [Statistical information]. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Tkachenko, L. “Pensii ta sotsialne strakhuvannia v Ukraini: pershocherhovi zavdannia” [Pensions and social insurance in Ukraine: top priorities]. https://dt.ua/finances/pensiyi-ta-socialne-strahuvannya-v-ukrayini-pershochergovi-zavdannya-_html

Zhyhlei, I. V. “Modeli sotsialnykh derzhav ta sotsialnyi zakhyst: ekskurs v mynule ta maibutnie” [Models of social states and social protection: excursion into the past and future]. *Visnyk ZhDTU*. 2008. <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/94774/90854>